

Бердянський державний педагогічний університет
Факультет дошкільної, спеціальної та соціальної освіти
Кафедра соціальної роботи та інклюзивної освіти

Пояснювальна записка
до кваліфікаційної роботи
магістр
(освітній ступінь)

на тему:

**“СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ В УМОВАХ
ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ”**

Виконала:

здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти
II курсу, м12СР-з групи
галузі знань 23 Соціальна робота
спеціальності 231 Соціальна робота
освітньо-професійної програми
«Соціальна педагогіка»

ШЕПЕЛЬ Надія

Науковий керівник:

к. пед. н., доц. Анастасія ТУРГЕНЄВА

Рецензент:

к. пед. н., доц. Катерина ПЕТРОВСЬКА

2023 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ В ТЕРИТОРІАЛЬНОМУ ЦЕНТРІ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ	6
1.1 Характеристика людей похилого віку як клієнтів соціальної роботи	6
1.2 Зміст та напрями соціальної роботи з людьми похилого віку	14
1.3 Територіальний центр соціального обслуговування населення як основний заклад соціальної роботи з людьми похилого віку	23
Висновки до першого розділу	34
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ В СТРУКТУРІ ТЕРИТОРІАЛЬНОГО ЦЕНТРУ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ	36
2.1 Організація соціальної роботи з людьми похилого віку у КУ “Центр надання соціальних послуг «Турбота»” Великоновосільківської селищної ради	36
2.2 Модель соціальної роботи з людьми похилого віку “Мобільна служба з догляду вдома та паліативного догляду у пілотних територіальних громадах”	36
Висновки до другого розділу	36
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	36
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	36
ДОДАТКИ	36

ВСТУП

Тенденції сьогодення стосовно демографічного стану в Україні та у світі визначають зменшення чисельності населення відносно його старіння. Негативне сальдо міграції та тривала депопуляція, що викликана високим рівнем смертності, низьким рівнем народжуваності, а саме у працездатному віці, що спричиняє трансформацію у статевовіковій структурі населення.

Збільшення кількості людей похилого віку має вплив на навантаження працездатної частки населення, спричиняє виникнення економічних, соціальних та політичних проблеми у суспільстві, створює певні перешкоди для нормалізації процесів відтворення населення.

Старіння населення є одним з найважливіших демографічних процесів, що призводить до різних довгострокових наслідків у багатьох країнах світу. Для країн Європи дана проблема є більш актуальною, ніж для країн інших континентів. В останні десятиріччя рівень смертності в нашому регіоні дуже знизився, а середня тривалість життя збільшилась. При цьому коефіцієнт народжуваності нижче рівня відтворення населення.

У нашій країні швидкість зменшення кількості населення є однією з самих високих в Європі. За прогнозом вітчизняних вчених, розробленим Інститутом демографії та соціальних досліджень НАН України, до 2050 року населення України скоротиться до 36,3 млн осіб. Скорочення і старіння населення країни негативно впливають на чисельність і структуру економічно активного населення, негативно впливають на економічне зростання і загострюють соціальні проблеми. У цьому контексті Україна повинна приділяти значну увагу питанням, пов'язаним з вивченням соціально-демографічних змін, які призвели до старіння робочої сили. Виникла нагальна необхідність розробки та реалізації державних програм, спрямованих на оптимізацію структури зайнятого населення за видами економічної діяльності та регіонами, вирішення проблеми умов та соціального захисту працівників.

Сьогодні проблеми соціальної роботи з людьми похилого віку привертають увагу багатьох вітчизняних дослідників.

Аспекти даної проблеми вивчалися багатьма вченими в різних напрямках, що пов'язані з різними аспектами старіння в межах геронтології, медицини, психології, соціології, фізіології тощо. Становище людей похилого віку та стратифікаційні процеси у структурі суспільства досліджують А. Лобанова, Е. Лібанова, Л. Стадник, О. Комарова, С. Кравцов; геронтологічною проблематикою займалися багато авторів, серед яких А. Ташева, Б. Тукумцев, В. Альперович, В. Роїк, Є. Холостова, К. Альдохіна, М. Старикова, О. Краснова, О. Левінсон, Р. Яцемірська, Т. Смирнова та інші; вплив старіння населення на соціально-економічний розвиток держави досліджували А. Лаффер, Г. Стендинг, І. Чернишев Р. Лейард, Я. Корнаї та ін. В Україні питаннями зміни вікової структури населення займалися такі вчені, як Д. Богиня, Є. Лібанова, Л. Лісогор О. Грیشнова та інші; організаційна структура системи соціального обслуговування та експериментальні дослідження адаптації людей похилого віку до умов нового соціального середовища аналізуються у робота І. Євдокимової, Л. Єгорова, Т. Калініченка, Ю. Ткаченко та ін.

Реформування системи соціальних послуг в Україні має значний вплив на організацію соціальної роботи з особами похилого віку. Зараз можна спостерігати постійний розвиток мережі установ і підприємств соціального обслуговування, і їх новий вигляд, що дає можливість охопити все більше коло соціальних проблем різних верств і груп населення. Важливими є заклади соціального обслуговування осіб похилого віку, що проживають поодиночі, міжвідомча робота з організації соціальної підтримки осіб похилого віку та розвиток регіональних центрів соціальних послуг.

Діяльність обласних центрів соціального обслуговування є частиною сфери соціального захисту та спрямована на надання соціальних послуг самотнім непрацездатним громадянам та пенсіонерам. Система соціального забезпечення включає ряд соціальних послуг в натурі для підтримки інвалідів,

людей похилого віку та деяких інших категорій громадян. Зміст соціальних послуг є комплексним і спрямований на надання різноманітних соціальних послуг, призначених для задоволення потреб громадян, викликаних старістю, хворобою, інвалідністю, психологічними проблемами та іншими непередбаченими соціальними ризиками.

Дослідження діяльності територіальних центрів надання соціальних послуг, а саме соціально-педагогічної роботи з клієнтами центрів, зараз явно недостатні. Актуальність проблеми зумовила вибір теми дослідження: **“Соціальна робота з людьми похилого віку в умовах територіальної громади”**.

Мета дослідження: дослідити та визначити зміст соціальної роботи з людьми похилого віку в умовах територіальних центрів надання соціальних послуг.

Об’єкт дослідження: соціальна робота з людьми похилого віку.

Предмет дослідження: зміст та особливості соціальної роботи з людьми похилого віку в умовах територіальних центрів надання соціальних послуг.

Завдання дослідження:

1. Охарактеризувати людей похилого віку як клієнтів соціальної роботи.
2. Визначити зміст та напрями соціальної роботи з людьми похилого віку в умовах територіального центру надання соціальних послуг.
3. Проаналізувати організацію соціальної роботи з людьми похилого віку в умовах Центру надання соціальних послуг “Турбота” .
4. Розробити модель соціальної роботи з людьми похилого віку з догляду вдома та паліативного догляду.

Методи дослідження:

- *теоретичні:* аналіз філософської, соціологічної, психологічної, педагогічної, соціально-педагогічної літератури, синтез, систематизація, абстрагування з метою обґрунтування та уточнення базових понять дослідження;

- *статистичні:* методи математичної статистики.

Структура магістерської роботи: кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 65 сторінок, із них основного тексту – 61 сторінок.

ВИСНОВКИ

1. Охарактеризовано людей похилого віку як клієнтів соціальної роботи. Розглядаючи сучасні проблеми літніх людей, відзначимо, що поточна соціальна робота і структура соціальних установ і служб, що діють на даному етапі в Україні, не мають можливості вирішувати всі проблеми, що супроводжують життєдіяльність цієї категорії в нашому суспільстві. Соціальна робота з людьми похилого віку багатопланова і багатовимірна. Вона охоплює такі сфери життя, як охорона здоров'я, антикризове управління, фінанси та дозвілля тощо.

2. Визначено зміст та напрями соціальної роботи з людьми похилого віку в умовах територіального центру надання соціальних послуг. Вивчення аспектів соціальної роботи з людьми похилого віку допомогло нам визначити основні форми та методи, які можна використовувати у роботі з надання соціальної допомоги і організації соціального забезпечення особам похилого віку.

3. Проаналізовано організацію соціальної роботи з людьми похилого віку в умовах Центру надання соціальних послуг "Турбота". Визначено, що Центр надання соціальних послуг "Турбота" зосереджує свою діяльність на реалізації соціального обслуговування та наданні послуг особам, які знаходяться у складних життєвих обставинах та потребують зовнішньої допомоги, враховуючи їхнє місце проживання та можливості стаціонарного, тимчасового або денного перебування, а головною метою діяльності Центру є виявлення громадян, які потребують допомоги, та надання їм якісних різного виду соціально-побутових, соціально-медичних, інформаційних, психологічних, а також соціально-юридичних послуг. На основі вивчення документації діяльності Комунальної установи "Центр надання соціальних послуг "Турбота" визначено основні напрями та особливості діяльності Центру з людьми похилого віку.

4. Розроблено модель соціальної роботи з людьми похилого віку з догляду вдома та паліативного догляду. Мобільну службу з догляду вдома та паліативного догляду ми розглядаємо як спеціалізовану функціональну службу при центрі надання соціальних послуг, метою діяльності якої є забезпечення умов життєдіяльності осіб, які частково або повністю втратили/не набули здатності до самообслуговування. Результат соціальної допомоги буде виявлятися у позитивній динаміці рівня задоволеності та підвищенні якості життя людей похилого віку.

Отже, організація соціальної роботи в Комунальній установі “Центр надання соціальних послуг “Турбота” Великоновосільківської селищної ради, враховуючи вищенаведені завдання, компоненти та моделі сприятиме підвищенню рівня професійної компетентності фахівців та логічній впорядкованості у діяльності всіх суб’єктів соціальної роботи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Архипова С., Десятов Т., Курляк І. Соціально-педагогічна діяльність в умовах трансформації суспільства: теоретичні та прикладні проблеми : монографія. Черкаси : ФОП Гордієнко, 2014. 235 с.
2. Балдинюк О. Д. До питання соціального обслуговування людей похилого віку в Україні. *Інноваційна педагогіка*. 2021. № 31. С. 108-114.
3. Габа І. Соціально-психологічні особливості освіти літніх людей. *Актуальні проблеми психології*. Т. 7. Вип. 48. 2012. С. 67-75.
4. Декларація МОП основних принципів та прав у світі праці й механізм її реалізації. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---declaration/documents/normativeinstrument/wcms_716633.pdf/
5. Демографічні тенденції в Україні потребують комплексного підходу на державному рівні. *Міністерство соціальної політики України*. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/14711.html>.
6. Деякі питання діяльності територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг) : Постанова Кабінету Міністрів України. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1417-2009-%D0%BF#Text>.
7. Джуган В. Дефініція поняття «люди похилого віку», як категорії соціальної роботи. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2022. - Вип. 1. С. 77-80.
8. Житинська М. Психолого-педагогічна та соціальна характеристика людей похилого віку як об'єкта соціально-педагогічної підтримки. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/19261/Zhytynska.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
9. Звіт про роботу “Університету третього віку” у районних територіальних центрах соціального обслуговування м. Києва станом на 01.01.2023 року. URL: https://dsp.kyivcity.gov.ua/files/2023/1/17/zprUTV_01012023.docx.

10. Ільченко-Сюйва Л., Кілієвич О., Розпутенко І. Економічний аналіз реалізації соціально-гуманітарної політики України : монографія. К. : НАДУ, 2015. 124 с.
11. Каркач А. Цифрова ресоціалізація літніх людей в умовах територіального центру соціального обслуговування. *Науковий Вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. Вип. 3. 2020. С. 173-177.
12. Каркач А., Кравченко О. Сучасні підходи до розуміння літніх людей як особливої соціальної групи. *Соціальна робота та соціальна освіта*. Вип. 2. 2022. С. 77-85.
13. Коленіченко Т. Деякі особливості соціальної роботи з людьми похилого віку. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова* Серія № 11. Соціологія. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Управління. Вип. 2. 2004. С. 92-99.
14. Курило І. Демографічні процеси та трансформація вікової структури населення України у контексті суспільної модернізації. К. : ІДСД ім. Птухи НАНУ, 2015. 126 с.
15. Курська Т. Державне регулювання соціальної роботи з людьми похилого віку. *Вісник НУЦЗ України*. Серія : Державне управління. Вип. 11. 2019. С. 54-62.
16. Мацкевич Ю. Зарубіжний досвід соціальної роботи з людьми похилого віку. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія № 11. Соціологія. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Управління. Вип. 2. 2004. С. 47-52.
17. Мещан І. Емоційні проблеми людей похилого віку як предмет соціальної роботи: регіональний аспект. *Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики*. Вип. 73. 2017. С. 90-99.
18. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.idss.org.ua>

19. Поліщук В., Олексюк Н., Лещук Г. Підготовка майбутніх соціальних працівників до роботи з людьми літнього віку. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Сер. “Педагогіка. Соціальна робота”. Вип. 1. 2022. С.227–231.

20. Про демографічний прогноз розвитку України до 2050 року : Постанова Президії національної академії наук України Колегії державного комітету статистики України від 21.11.2007 року № v0313550-07. *Верховна рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0313550-07#Text>.

21. Романова І. Соціальна робота з підтримки інтелектуальної активності людей похилого віку. *Теорія і практика управління соціальними системами*. Вип. 1. 2018. С. 64-72.

22. Романова І., Васильєва М. Підготовка майбутніх соціальних працівників до підтримки інтелектуальної активності літніх людей. *Вісник кафедри ЮНЕСКО “Неперервна професійна освіта XXI століття”*. Вип. 4. 2021. С. 15-20.

23. Романова Н. Соціальна робота з людьми похилого віку, які живуть з деменцією: незвична поведінка та причини походження. *Соціальна робота та розвиток мереж соціальної підтримки* : конф. молод. науковців : зб. тез доповідей. 2019. С. 72-76.

24. Савельчук І. Інноваційні методи соціальної роботи з людьми похилого віку: специфіка та особливості впровадження. *Young Scientist*. № 2. 2015. С. 95-98.

25. Сардинська С., Короп А. Особливості соціальної роботи благодійних фондів з людьми похилого віку. *Простір: міждисциплінарний електронний збірник наукових праць з соціології та соціальної роботи*. Вип. 9. 2020. С. 41-46.

26. Семигіна Т., Каркач А. “Е-інклюзія” літніх людей і соціальна робота. *Актуальні проблеми соціальної педагогіки та соціальної роботи* : матер. Всеукр. наук.-практ. конф. 11 жовтня 2019 р. С. 130-133.

27. Сех М. Особливості соціальної роботи з людьми похилого віку з числа ВПО. *Сучасні реалії та перспективи соціального виховання особистості в різних соціальних інституціях* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. Харків : ХПНУ, 2020. С. 118-119.

28. Сіньова Л. Соціально-правовий захист громадян похилого віку в сучасних умовах. *Трудове право та право соціального забезпечення*. Вип. 2. 2016. С. 51-55.

29. Старостенко Г. Методологія і практика досліджень відтворення населення України: регіональний аспект : монографія. К. : УФЕІ, 2017. 270 с.

30. Стешенко В. Старіння населення України: стан, етнічні особливості, перспективи. *Демографічні дослідження*. Вип. 20. 2016. С. 125-146.

31. Тополь О. Інноваційна модель соціальної роботи з людьми похилого віку. *Гілея*. Філософські науки. Вип. 96. 2016. С. 279-282.

32. Якубова Л. Порівняльний аналіз особливостей організації соціальної роботи з людьми похилого віку в Україні та за кордоном. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Педагогіка, соціальна робота». Вип. 36. С. 209-211.